

DE DEVALUATIE VAN DEN GULDEN.

Het loslaten van onzen „gaven” gulden heeft het Nederlandsche volk van een ware obsessie bevrijd. Over de hier te lande te volgen monetaire politiek kan sinds Zondag 27 September 1936 weer worden gesproken en geschreven op dezelfde wijze als over andere economische actualiteiten. Het streven der devaluïsten, die tot dusverre met hun kritische analyse van de feiten moesten optornen tegen een muur van vooroordeelen bij de Regeering, bij de centrale bank en de particuliere credietinstellingen, bij de groote pers en bij het door deze geleide publiek, kan thans heel wat vruchtdragender worden, daar op eenmaal de voedingsbodem voor een nuttige gedachtenwisselin is geschapen en het geldvraagstuk is teruggebracht tot de sfeer, waarin het thuis behoort, t.w. die van een nuchter onderzoek der feiten en van een zorgvuldige en aan de werkelijkheid getoetste afweging van het pro en contra van verschillende richtlijnen der te volgen monetaire politiek.

Deze verandering in de mentaliteit van ons volk ten opzichte van het geldprobleem heeft ook haar stempel gedrukt op de Kamerdebatten, welke op 29 en 30 September 1936 plaatsvonden en naar aanleiding waarvan wij hier enkele opmerkingen willen maken.

Zeer weinig „gouddogmatiek” viel in deze debatten te beluisteren. Weliswaar sprak het Tweede-Kamerlid Schouten met een waarlijk ontstellend gebrek aan werkelijkheidszin den wensch uit, dat de Regeering haar politiek zou richten op herstel van de oude goudpariteit van den gulden, wel verkeerde Ds. Kersten in alle staten van moreele verontwaardiging over de „muntvervalsching”, maar voor het overige werd er slechts heel weinig nagepleit en heeft het Parlement de toekomstmogelijkheden met nuchteren, zakelijken blik gezien.

Daarbij trekt het in de eerste plaats de aandacht, dat vrijwel allen, die in het Parlement het woord gevoerd hebben, in de devaluatie niet zien een enkel technischen maatregel, welks uitvoering gevoegelijk aan de montaire autoriteiten kan worden overgelaten, doch dat het een koersverandering in de economische politiek is, die van de grootste economische en sociale beteekenis voor ons land moet worden geacht. In ons met tal van banden aan de rest van de wereld verbonden en bij voortdurend aan internationale concurrentie blootstaande bedrijfsleven is de rendabiliteit verdwenen door de wanverhouding tusschen opbrengst en kosten, welke harerzijds voor een groot deel veroorzaakt werd door de deflatie der geldcirculatie. Herstel der rendabiliteit is thans vóór alles noodzakelijk, opdat de enorme hoeveelheden ongebruikte productiekrachten, die hier te lande in den vorm van massawerkloosheid, overcapaciteit van bedrijven en stilliggend geldkapitaal aanwezig zijn, weder aan de verheffing van onze volkswelvaart dienstbaar gemaakt kunnen worden.

Een der eerste voorwaarden voor dit herstel bestaat hierin, dat een juiste maat van devaluatie van den gulden gekozen moet worden ten opzichte van de geldeenheden van de voornaamste landen, met welke Nederland op de internationaal toegankelijke markten moet concurreren. Inzonderheid dient daarbij te worden gedacht aan het inhalen van den achterstand ten opzichte van de sterling- en dollargroepen. Een enkele blik op de feiten leert, dat op dit gebied het verschil tusschen het Nederlandsche kostenpeil, uitgedrukt in goudgulden, en dat van andere landen, die met papierponden of gedevalueerde dollars werken, aanzienlijk is. De berekeningen zijn ook in dit weekblad meermalen gepubliceerd, zoodat wij ze voor de lezers van dit artikel niet behoeven te herhalen. Zij spreken een waarschuwend woord tot degenen, die meenen, dat met een devaluatiepercentage ten opzichte van het goud van circa 15 pCt. wel volstaan zou kunnen worden. Zulk een percentage ware

bij den huidige stand van zaken volkomen onvoldoende en zou niet anders beteekenen dan een bestendinging van den bestaanden wantoestand met de onvermijdelijke noodzaak om later wederom te devalueeren tot schade van een gelijkmatig verloop van den gang van zaken hier te lande.

Gelet op de antecedenten der Regeering, lag de vrees voor de hand, dat zij, eenmaal de onvermijdelijkheid van loslating der vroegere goudbasis erkend hebbende, er toch naar zou streven om zoo weinig mogelijk te devalueeren. Uit het antwoord van Minister Colijn aan de verschillende sprekers in de Tweede Kamer blijkt intusschen, dat dit niet in de bedoeling ligt.

De Regeering acht in de huidige omstandigheden de fixatie van een nieuwe goudwaarde van den Gulden terecht ongewenscht. Ook al zal, naar men gaaft aannemen, de devaluatie in de goudlanden niet tot een algemeenen valutawedloop aanleiding geven, zoo is er toch voorshands nog geen sprake van, dat een algemeene stabilisatie van de verschillende geldeenheden op goudbasis, d.w.z. een algemeen herstel van den gouden standaard zal plaatsvinden. Wij laten daarbij gebeurtenissen van minder belang, zooals de devaluatie van Tsjecho-Kroon en Lire, buiten beschouwing; deze oefenen op het wereldgebeuren slechts geringen invloed uit. Van doorslaggevende beteekenis voor de geldpolitiek van ons land is het echter, dat Engeland uitdrukkelijk zijn tot dusverre gevolgde monetaire politiek handhaaft. In het op Zaterdag 26 September jl. gepubliceerde Engelsche communiqué (zie N.R.C. 26-10-'36, Av.bl. B) leest men o.m. het volgende:

„Geen enkele wijziging van de monetaire politiek van Engeland kan het gevolg zijn. Het Pond Sterling zal een vrij devies blijven, niet vastgekoppeld aan het goud of aan eenig ander devies. Onze politiek zal ook voortaan geheel rekening houden met de behoeften, die de binnenlandsche welvaart van de landen van het Britsche gemeenebest met zich mede brengt. Het egalisatiefonds zal gebruikt worden voor het binnen de perken houden van de koersschommelingen op de wisselmarkt en aldus den internationalen handel vergemakkelijken.”

Engeland neemt geen repressailles tegen Frankrijk, het handhaaft slechts de politiek, welke zich richt op *de facto* stabilisatie van de geldwaarde in Engeland. Het een en het ander is begrijpelijk. Een valutawedloop zou ook in Engeland zelf ernstige storingen kunnen veroorzaken, terwijl een nieuwe binding aan het goud thans niet te voorziene consequenties voor Engeland met zich zou kunnen brengen.

In die omstandigheden kan een binding van den gulden aan het goud, nu het eenmaal tot devaluatie is gekomen, ook voor deze Regeering geen zin hebben. De tijd is daartoe nog niet rijp. En aan het vaststellen van zeer ruime grenzen, waarbinnen zich de gulden ten opzichte van het goud zou kunnen bewegen, heeft men ook niets; zulk een begrenzing toch schept niet de zekerheid, die daarvan door het publiek verwacht zou worden, en kan dus beter worden nage-

laten.

Dus: geen te geringe devaluatie en ook geen binding aan het goud, ziedaar reeds eenige richtlijnen, die door den Minister in de Tweede Kamer zijn aangeduid; wij halen uit de rede van Minister Colijn enkele passages aan, die een en ander voldoende duidelijk maken:

„En nu de vraag, wat er nu verder monetair gebeuren moet, welke de plannen der Regeering zijn op monetair gebied. Gebleken is reeds, dat de Regeering van meening is, dat zij niet moet overgaan tot een onmiddellijke fixering van een nieuwe goudwaarde van den Gulden. De Regeering acht dit onmogelijk. Op het oogenblik is alles in de geldwereld in wanorde en het is mij persoonlijk bekend, dat er nog andere landen zijn, die al gedevalueerd hebben en die op het oogenblik weer een devaluatie overwegen. Daarom, zoolang er niet meer vastheid en niet meer zekerheid in het internationaal geldverkeer aan te wijzen zijn, kan er niet worden overgegaan tot het vaststellen van de

nieuwe goudwaarde van den gulden, tenzij men zoo diep zou willen grijpen, dat men daardoor nadeelen in het leven riep, die van bijzonder ernstigen aard zouden moeten worden geacht. Want ik wil niet in de positie komen, dat wij op dit oogenblik een nieuwe goudwaarde van den Gulden bepalen en misschien over 6 maanden genoopt zou worden om opnieuw die goudwaarde prijs te geven.

„Wat de Regeering voor oogen heeft op het oogenblik, is niets anders dan dat langs den weg van een geheel natuurlijke depreciatie de juiste verhouding gevonden wordt tusschen kosten en prijzen. Dat is wat in de eerste plaats noodig moet worden geacht en daarvoor moet de gulden nu eenmaal eerst zijn eigen evenwicht ongeveer vinden. Elke manipulatie op dit oogenblik zou volkomen onjuist zijn. Men moet er niet naar willen streven op het oogenblik om, zooals de heer Goseling zei, als hoogste wijsheid te zien de daling zoo gering mogelijk te doen blijven, maar men moet er evenmin op kunstmatige wijze naar streven, die daling grooter te doen zijn dan met de economische eischen van het land vereenigbaar en noodzakelijk is.”

En verder:

„Het ligt niet in de bedoeling van de Regeering... een bepaalden invloed uit te oefenen op de grootte van de daling van de waarde van den Gulden, in dien zin, dat zij gericht zou moeten zijn op de geringst mogelijke depreciatie. Het ligt echter evenmin in de bedoeling van de Regeering om verder te gaan dan voor de aanpassing van kosten en prijzen noodzakelijk moet worden geacht.”

De Nederlandsche monetaire politiek zal dus voorschijn overeenstemming vertoonen met die, welke Engeland sinds 1931 heeft gevoerd; de gulden gaat zweven ten opzichte van het goud in het belang van een goede aanpassing van de kosten bij de opbrengst der productie, zonder dat men anderzijds vervalt in inflatorische experimenten. Zulk een politiek is in de gegeven omstandigheden de juiste te achten en zal, als 's Ministers daden in overeenstemming blijken met zijn woorden, spoedig kunnen leiden tot een zekere „de facto” stabiliteit van den gulden tegenover het volgens analoge beginselen gereguleerde pond sterling. Is eenmaal deze phase bereikt, dan zal ons land, na een onvermijdelijke storingsperiode, weder de voordeelen van vaste koersen ten opzichte van de voornaamste wereldvaluta kunnen genieten, waarbij het er bitter weinig toe doet, of dan spoedig een nieuwe en bruikbare goudbasis gevonden zal worden. Hoofdzaak is herstel van rendabiliteit in het binnenland, gevolgd door een stabiele interne geldwaarde en een stabiele sterlingkoers, dit laatste uiteraard in de veronderstelling, dat de Engelsche geldpolitiek zich blijft bewegen in de bestaande banen, die geen perfecte waardevastheid, maar wel een zeer ruime mate van stabiliteit aan het Engelsch economisch leven hebben gegeven.

Maakt in de zoeven besproken opzichten de Ministeriele uiteenzetting van 30 September een gunstigen indruk, zoo zal het toch zaak zijn, dat zij zoo spoedig mogelijk van andere zijde wordt aangevuld en onderschreven; die „andere zijde” is De Nederlandsche Bank.

Minister Colijn verkondigt thans een geldpolitiek, die men twee weken geleden van hem nog niet had kunnen verwachten; Z.E. doet zulks in duidelijke bewoordingen; men wachte thans de daden der Regeering af en valle haar niet te hard over de fouten, welke zij in het verleden heeft begaan. Voor de monetaire situatie van het land is het echter in de hoogste mate gewenscht, dat de President van De Nederlandsche Bank zonder eenige reserve verklaart, dat hij het niet slechts met de technische, doch ook met de economische zijde van de door den Minister gegeven richtlijnen volkomen eens is. Immers, zoo er ergens in de laatste jaren verzet is geweest tegen elk zweempje van verandering in onze geldpolitiek, zoo was dat bij De Nederlandsche Bank het geval. Het ware een volkomen onhoudbare toestand, wanneer er tusschen de Regeering en De Nederlandsche Bank geen volledige overeenstemming zou bestaan over

grondslagen en doeleinden der nieuwe politiek. Eenheid van beleid is nu meer dan ooit noodzakelijk. Daarom is thans verheldering ten aanzien van de opvattingen der centrale bankleiding zeer dringend gewenscht. Een bankleiding, die niet in groote trekken de door Minister Colijn geschetste geldpolitiek zou volgen en daaraan voor de volle honderd procent zou medewerken, ware in dezen tijd niet op haar plaats.

Wij betuigden hierboven onze instemming met den gedachtengang, welke aan het betoog van Minister Colijn ten grondslag lag, voorzover dit op de monetaire politiek van de naaste toekomst betrekking had. Verder dan deze naaste toekomst te kijken ware een belangwekkende bezigheid; want met betrekking tot de op den duur te volgen geldpolitiek zijn er nog heel wat problemen op te lossen. Deze vallen echter buiten het kader van dit artikel.

Wèl echter is er een ander vraagstuk, dat ook in het Kamerdebat naar voren kwam en dat in dit verband nog een korte beschouwing behoeft. Wij bedoelen het vraagstuk van de loonsverhoging als compensatie van de stijging der levenskosten, welke laatste vermoedelijk, zij het om overbekende redenen, juist hier te lande in zeer beperkte mate, van devaluatie het gevolg zal zijn. Het spreekt wel haast vanzelf, dat er een aantal politieke vertegenwoordigers zijn, die reeds thans op de wenschelijkheid van loonsverhoging wijzen, omdat anders de „koopkracht” in het gedrang zou komen. Afgezien van de extremisten, met welke over deze onderwerpen een redelijke discussie nu eenmaal niet mogelijk is, wordt hier vooral gedoeld op de Sociaal-Democraten, wier woordvoerder Albarda er als de kippen bij was met de volgende verklaring:

„De depreciatie van den Gulden mag niet leiden tot verdere verzwakking van de koopkracht, want dan brengt ze geen herstel, maar verdere inzinking van het economische leven.”

Groote publieke werken en steun aan den wederopbouw van particuliere bedrijven ter versterking van de concurrentiepositie (genoemd wordt o.m. de verbetering van de outillage der handelsvloot) worden in dit verband aangeprezen, maar daarnevens zullen „de indexcijfers richtsnoer moeten zijn voor salaris-correcties”.

Ziedaar dus het beginsel van de glijdende loonschaal. Dat beginsel is in dezen tijd allerbedenklijkst. Het is ons immers te doen om herstel van de rendabiliteit van het bedrijfsleven. Dat beteekent, dat kosten en lasten van den ondernemer zoo laag mogelijk moeten blijven bij stijgende afzetmogelijkheden. Wanneer het geheele loonpeil verhoogd wordt pari passu met de stijging der levenskosten, dan ontnemt men aan de devaluatie haar effect. Maar de koopkracht dan? zoo vraagt Ir. Albarda. Het antwoord luidt: de koopkracht ontstaat uit rendabele productie, uit verkoop op voorwaarden, waarbij het bedrijf bestaan kan en aan zijn medewerkers een behoorlijk inkomen kan verschaffen, maar niet uit het opvoeren van dat inkomen, voordat vaststaat, dat de opbrengst zulk een verhoging toelaat.

Dit laatste ware ook om sociale redenen bedenkelijk. Werd het advies van Ir. Albarda gevolgd, dan zou de dringend noodige vermindering van werkloosheid in het gedrang komen en dan zou men den wan-toestand behouden, dat een deel der bevolking werkt en dat anderen naar schamelen steun worden verwezen; bij dit laatste viert het groepsegoïsme hoogtij; wanneer men niet van de devaluatie gebruik maakt om dien kanker onzer maatschappij te bestrijden, is een der hoofddoeleinden van de geheele operatie gemankeerd.

Daarmee willen wij niet zeggen, dat er niet wel eens in bepaalde gevallen van zeer drastische aanpassing in de onbeschutte bedrijven aanleiding tot eenige

loonsverhoging kan zijn, noch ook dat snelle uitvoering van werken op het gebied der outillagevernieuwing niet gewenscht zou kunnen zijn. Het een behoeft het ander niet uit te sluiten. Verhoging van loonen over de geheele linie en economisch herstel zijn echter twee zaken, die thans onvereenigbaar zijn. Eerst als de werkloosheid drastisch verminderd zal zijn, zal de vraag naar verhoging van het geheele peil der geldloonen gesteld mogen worden, niet eerder, en zulks inzonderheid in het belang der gezamenlijke arbeiders, die zich zelf als groep door ontijdige looneischen schaden.

Zoo zeer als de rede van Minister Colijn ons is meegevallen daar, waar Z.E. de richtlijnen der geldpolitiek behandelde, zoo weinig bevredigend is zij op dit punt, en wel wegens haar vaagheid. In antwoord aan Ir. Albarda merkte de Minister o.m. op:

„...nu eenmaal de gouden standaard losgelaten is, zijn daarvan ongetwijfeld in sommige opzichten goede gevolgen te verwachten, maar in andere opzichten is het zoo, dat men er kwade gevolgen van te duchten heeft. Nu moet men bij de beoordeeling van den toestand, die zich gaat ontwikkelen, zich niet onttrekken noch aan het een noch aan het ander. Men moet den toestand nemen zooals hij door deze wijziging in den monetair toestand geworden is. En wanneer er kwade gevolgen optreden in den geest als door den heer Albarda bedoeld, moet men die kwade gevolgen onder de oogen zien. Wanneer zij afmetingen aannemen, die voorzieningen noodig maken, dan zal natuurlijk ook tot die voorzieningen behoren te worden overgegaan. Maar het is op dit oogenblik niet mogelijk — bovendien doet het geval zich nog niet voor — om eenige concrete toezegging van dien aard te doen.”

Dat is vage en daarbij slappe taal. De Regeering heeft het volgens de bewoordingen van de prijsopdrivingswet in de hand om niet gerechtvaardigde opdriving van de prijzen van diensten tegen te gaan. Minister Gelissen verklaarde Dinsdag 29 September in de Tweede Kamer, dat hierbij aan de arbeidsloonen niet was gedacht. De harde realiteit zal de Regeering spoedig genoeg leeren, dat het wel gelijk noodzakelijk kan blijken om aan het streven naar ongerechtvaardigde loonsverhoging paal en perk te stellen. Zou zij dat niet doen en zou zij thans, anders dan in gevallen van overmatige loonsverlaging in de depressie, tot loonsverhoging haar goedkeuring verleenen, zoo zou zij uit de devaluatie niet halen, wat er ten behoeve van het economisch herstel hier te lande uit gehaald kan worden. Dit laatste ware te betreuren. Nederland krijgt nu weer zijn kans te toonen wat het waard is. Het zag zich deze kans door jarenlange deflatie- en aanpassingspolitiek onthouden. Het grijpe de thans geboden mogelijkheden met beide handen aan. Maar dat eischt dan ook op het stuk der arbeidsloonen, dat aan een generale loonsverhoging eerst gedacht kan worden, wanneer de productiefactor „arbeid” weder vol in bedrijf is, d.w.z. wanneer de werkloosheid hier tot de geringe proporties van de laatste hausse zal zijn teruggebracht. Wie een andere politiek aanprijst, verdedigt onsociale denkbeelden.

Er zitten aan de devaluatie van den gulden nog vele kanten, waarvan er verschillende in het Kamerdebat ter sprake kwamen, zooals de questie der goudclausules, de prijsopdriving der goederen, e.a. Wij kunnen daarop in het kader van dit artikel niet nader ingaan.

Wij hadden gevreesd na de eerste berichten over de devaluatie te moeten zeggen van deze Regeering: „dankbaar voor de voorloopige stappen, maar ten aanzien van het geheel nog hoogst onvoldaan”. De werkelijkheid is een andere geworden; wij kunnen thans zeggen: „dankbaar voor de aangegeven richtlijnen van nieuwe monetaire politiek hier te lande en verlangend uitzijnde naar de dienovereenkomstig te verrichten daden”.

G. M. V. S.

VERNIEUWING.

Het Kabinet, dat de vorige week hier te lande is opgetreden, vindt een geheel andere toestand dan dat, hetwelk na de verkiezingen van 1933 met het bestuur van 's lands zaken werd belast. Toen een steeds verder om zich heen grijpen van de depressie en een steeds meer afbrokkelen van onze welvaart, onze bedrijvigheid en onze reserves, nu talrijke tekenen van herleving, toenemende bedrijvigheid en weergekeerd vertrouwen. Toen een bevolking en een bedrijfsoutillage geestelijk zowel als materieel ingesteld op de toestanden van vóór de wereldcrisis, bevreesd voor de bedreigingen der malaise, nu een geestelijk gelouterd volk en ten dele gesaneerd bedrijfsleven, gereed en bereid tot het vervullen van hun taak bij de wederopvoering van onze nationale welvaart.

De toestand, waarin een Regering bij haar aanvaarding van het bewind land en volk vindt, is vaak van overwegende invloed op de algemene richting van het te voeren beleid. Zo was het ook bij de Regering van 1933: het conserveren van het protectie-vermogen, dat op toestanden van vóór de crisis was ingesteld, vormde de hoofdlijn voor de economische en sociale politiek. Over vrijwel alle groepen der bevolking stak de overheid vroeger of later de beschermende hand uit, teneinde te voorkomen, dat zij door de crisis werden ten onder gebracht. Groepsgewijze vond die bescherming plaats, telkenmale moest het levensbelang van een groep in het oog worden gevat en werden maatregelen beraamd om die groep voor ondergang te behoeden. De economische en sociale politiek werden daardoor meer en meer op groepsbelangen georiënteerd.

Wij leveren hier geen kritiek op het beleid der afgetreden Regering, wij schetsen slechts wat achter ons ligt en wenden thans de blik naar het heden en de toekomst, waarop het nieuwe Kabinet zich heeft in te stellen.

Het heden toont ons, naast veel herleving, nog tal van donkere plekken. De donkerste is wel de nog steeds bestaande werkloosheid, van arbeid en ook van kapitaal. De voortschrijding der techniek heeft veel arbeidskracht beschikbaar doen komen voor nieuwe productie, die in meerdere consumptieve behoeften kan voorzien. Het kapitaal, voor die productie benodigd, is, althans ten dele, quantitatief aanwezig: de lage rentestand toont de overvloed van kapitaal, dat thans nog emplooi zoekt langs platgetreden paden, waar het zich eigenlijk niet „senang” voelt. Maar kapitaal en arbeid treffen niet samen in de nieuwe productie. Faalt de ondernemingsgeest, faalt de intermediaire functie of ontbreekt het vertrouwen?

Voor zover het verschijnsel nog internationaal is, voor zover supernationalisme, verregaande autarkiestreving, oorlogs-, revolutie- en nationalisatiegevaaren de ondernemers en beleggers ervan afhouden, nieuwe producties op grote schaal aan te vatten en van kapitaal te voorzien, valt het vraagstuk buiten het bestek van dit artikel. Slechts voor zover de binnenlandse economische politiek hier helpen kan, heeft het onze aandacht.

Hier te lande faalt inderdaad de intermediaire functie: het kapitaal wordt slechts gebrekkig geleid van den belegger naar het bedrijfsleven. Het bekende vraagstuk van de kapitaalverschaffing aan het vitale bedrijf van middelbare grootte heeft zijn oplossing nog niet gevonden. De situatie van de kapitaalmarkt sinds de devaluatie maakt het mogelijk, dit vraagstuk anders aan te pakken dan door financiering van Rijkswegen, zoals bij tussenkomst van de Maatschappij voor Industriefinanciering het geval zoude zijn. Indien de Regering de rente op de door particuliere financieringsinstituten uit te geven waarden tijdelijk zou garanderen — b.v. gedurende vijf jaar, gedurende welke men ervaring en vertrouwen zou moeten verkrijgen — dan zou zij daarmee wellicht de bankwereld uit haar huiverige apathie wakker en zodoende de stoot geven tot de meest rationele oplos-

sing van het vraagstuk: financiering door de kapitaalmarkt met verdeling en verspreiding van risico's in de collectieve belegging en met het toezicht- en selectieapparaat van de banken.

Maar al zou door deze betere kapitaaldistributie het vraagstuk van de kapitaalvoorziening opgelost worden, dan nog zouden het vraagstuk van de mogelijkheid van nieuwe productie en dat van de lust om ze ter hand te nemen blijven bestaan.

De mogelijkheid en de lust tot het ondernemen van nieuwe productie wordt niet bevorderd door een economische politiek en een sociale mentaliteit, die op conserveren van het bestaande zijn ingesteld. Hoe meer er beschut is, des te geringer kans voor het nieuwe. Het prijspeil voor tal van kostenfactoren is hoog, het handelspolitiek arsenaal is zozeer ten behoeve van het oude in beslag genomen, dat er op bescherming van nieuwe bedrijven tegen uitroeiingsdumping of op compensaties tegenover niet-bredeiling van de nieuwe export weinig uitzicht bestaat, de bedrijfsgenoten in bestaande bedrijven en bedrijfstakken zijn zodanig georganiseerd en te bevoegder plaats geaccrediteerd, dat het nieuw gevestigde bedrijf ieder ogenblik belemmering, bemoeilijking of belasting boven het hoofd hangt.

Wil men het tot stand brengen van nieuwe productietakken en moderne productiemethoden bevorderen — en alleen dan zullen de honderdduizenden werklozen weer aan de arbeid kunnen worden gebracht — dan moet men breken met een op groepsbelangen geïntereerde beschutting van het bestaande.

Men zal er meer dan tot dusverre op uit moeten zijn, steun- en stutoutillage te verminderen.

Dit wil geenszins zeggen, dat men zich van alle innemenging, bescherming, regeling en beperking zal hebben te onthouden. Menig algemeen belang eist nu en later ingrijpen van bovenaf. Maar van betekenis is het, dat men daarbij niet langer de gemeenschap, d.i. de gehele nationale samenleving, met de deelgemeenschap of belangengroep vereenzelvige of verwarre en dat men het streven van enkelingen en groepen beoordele naar de betekenis, die het heeft, niet voor de betrokken groep, maar voor het gehele volkswelzijn.

Nu is het merkwaardig, dat het afgetreden Kabinet zozeer door de conserveringspolitiek was doortrokken, dat haar ontwerpen op economisch gebied allengs het groepsbelang boven of identiek met het sociale welzijn gingen stellen. Verbindendverklaring van ondernemersovereenkomsten (wet van 1935) is slechts mogelijk gemaakt, indien het algemeen belang er *positief* mee is gediend, de verordeningen van de bij de grondwetsherziening voorziene nieuwe organen (ontwerp 1936) zullen kunnen worden vernietigd als zij zijn *in strijd met* het algemeen belang, en de bedrijfsvergunningswet (ontwerp 1937) voorziet slechts beperking van vestiging, indien betrokken groepen zulks verlangen, dus *niet* als naar het zelfstandig inzicht van de Regering het algemeen belang het eist. De evolutie ging hier in de richting, waarin wij thans zeker niet verder moeten gaan. Integendeel.

Dit Kabinet treedt op op een moment, waarop de meest gesteunde en verordende groepen zich meer en meer tegen het drukkende ingrijpen gaan verzetten, op een moment, dat men meer en meer gaat inzien, dat de samenleving geen bestuurbaar mechanisme is, doch een organisme, welks samenstellende delen zelfstandig en onverwacht reageren en eigen energie kunnen ontwikkelen, die voor de ontwikkeling van de hogere eenheid, de maatschappelijke samenleving in haar geheel, niet gemist kan worden. Maar tevens is men zich bewust geworden, geleerd door de ervaring in de voorafgaande tijd, dat die samenstellende delen, indien hun invloed te ongebreideld wordt ondervonden, schadelijk kunnen zijn voor de gemeenschap.

Een van de meest bedenkelijke verstoringen van het algemeen welzijn in het afgelopen tijdvak was de disharmonie van prijs- en beloningsniveaux. Deze is

nog niet geheel verdwenen, al is er enige nivellering gekomen. Een groot sociaal belang is er mede gediend, indien thans, bij de geleidelijke verhoging van het prijspeil, wordt verhinderd, dat de reeds hoogstaande categorieën hun niveau verder verhogen, alvorens zij door de achtergeblevenen zijn ingehaald. Aangezien juist het hogere niveau wordt aangetroffen in bedrijfstakken, die voor de binnenlandse markt werken, zou verdere stijging de levens- en productie-kosten verhogen voor de achtergeblevenen, die daarvoor verder omlaag werden gedrukt en in hun vernieuwing bemoeilijkt.

Een ernstige verstoring is ook het arbeidsconflict. Het is toch eigenlijk sociaal niet te verantwoorden, dat staking of uitsluiting in een sleutelindustrie of in het transportwezen het gehele bedrijfsleven zou ontvrieten. Evenmin is het uit sociaal oogpunt toelaatbaar, dat de gehele bevolking zich van loodgietershulp bij bevroren waterleidingen ziet verstoken, omdat loodgieterspatroons en loodgietersgezellen het niet eens kunnen worden over een gulden loon per week of een dag vacantie per jaar meer of minder, of dat een gehele stad enige tijd zonder brood of melk zou moeten leven wegens een arbeidsconflict in het betrokken bedrijf.

Wij hebben te aanvaarden, dat in een maatschappij, die op verregaande arbeidsverdeling en hoogontwikkelde specialisatie is gebaseerd, het uitoefenen van een speciale werkzaamheid sociaal gezien een werkplicht schept. Daarom moeten stakingen en uitsluitingen, en dus ook invoering van stakingsverzet wekkende maatregelen, onmogelijk zijn, voordat bemiddelings- en arbitrageprocedures ten einde zijn gebracht en moeten op de duur wellicht zelfs bedrijfstakken aangewezen kunnen worden, waarin staking en uitsluiting verboden en arbitrage bindend zullen zijn. Nog beter ware het, indien een permanent lichaam voor arbitrage of rechtspraak in het leven werd geroepen. De arbeidsverhoudingen zijn thans zodanig georganiseerd, dat geschillen door arbitrage kunnen worden opgelost en de aloude strijd achterwege kan blijven. Bij dergelijke aangelegenheden is de rest van de samenleving evenzeer, wellicht nog meer betrokken dan de partijen van werkgevers en werknemers in de betrokken bedrijfstak, vandaar dat het sociale welzijn van het geheel breideling van het conflict en van de aanspraken kan medebrengen.

Aan de vermeerdering van de welvaart der arbeidersklasse in haar geheel zou een dergelijk ingrijpen niet in de weg staan, slechts aan een bevoordeling van de ene groep boven en ten koste van de andere, en aan een voortdurende verontrusting van de samenleving. Een college van hoogstaande, betrouwbare mannen, buiten politieke invloed, zou met deze be-rechting van arbeidsgeschillen dienen te worden belast. In hoeverre staking, uitsluiting en invoering van wijziging van arbeidsvoorwaarden tegen een gepubliceerde, gemotiveerde uitspraak in nog zullen voorkomen en in hoeverre de mogelijkheid daarvan moet worden opengelaten of beperkt, zal de praktijk moeten uitmaken. Voorloopig zou volstaan kunnen worden met staking, uitsluiting en invoering van organisatorisch bestreden wijzigingen in arbeidsvoorwaarden te verbieden, zolang bemiddeling en arbitrage niet zijn beëindigd.

Een permanent lichaam, zoals wij hier bedoelen, zou ook op ander gebied nuttig werk kunnen verrichten. Want in onze moderne maatschappij bestaan er krachten en machten, wier vernieuwende werking wij niet kunnen missen, maar die anderzijds het welzijn van de samenleving kunnen bedreigen en schaden. Dat zijn niet in de eerste plaats de uit de band springende kleineren, die in onverstand somtijds het tot stand komen van meerdere doelmatigheid en stabiliteit in een bedrijfstak kunnen verhinderen. Maar dat zijn veelmeer de machtige enkelingen en groepen, die niet meer door de reacties van anderen in toom gehouden worden.

Zulke ongecontroleerde, ongebreidelde machten zijn

er in onze moderne maatschappij: de leiders van grote concerns, de leiders van ondernemersorganisaties en de leiders van vakbonden, in zekere mate ook de leiders van het bankwezen. Zij allen kunnen veel heil brengen aan de gemeenschap, maar zij kunnen haar ook veel onheil berokkenen. Zij kunnen schepen en vernietigen, leven wekken en groei belemmeren.

Velen hunner zijn zich dat niet bewust. Zij handelen nog naar de mentaliteit van de kleineren, die nog voor het persoonlijk bestaan moeten zwoegen en daarbij slechts kunnen streven naar materieel voordeel. Ook deze leiders vatten nog slechts dat materiële voordeel in het oog, niet in de eerste plaats voor zichzelf, maar voor de onderneming of de groep, wier belang zij dienen. Zij zien — op enkele uitzonderingen na — nog niet, dat sociale macht sociale plicht impliceert, dat van personen in hun positie een ruimere blik op de behoeften van de samenleving kan worden verwacht.

Eens hebben vorsten dezelfde ontwikkeling door-gemaakt. Toen zij nog lagere edelen of gelijken hadden te bevechten, was winst hun drijfveer. Als alleenheersers gingen zij enige tijd in de oude lijn voort, hun gebied en hun civiele lijst te vermeerderen door veroveringsoorlogen, huwelijken, ruilingen en andere transacties. Maar hoe meer hun bestaan beveiligd werd tegen mededingers, des te meer wijdde zij zich aan de belangen van het volk. En dit te meer, naarmate zij bij dit volk tegenwicht vonden tegenover handelwijzen, hun door eigenbelang, ijdelheid, eerzucht of machtswaan ingegeven.

Deze ontwikkeling mag nú van de genoemde leiders worden verwacht. Zij hebben niet langer strijd om het eigen bestaan te voeren. Hun bedrijf of organisatie is een onmisbaar element in de moderne maatschappij, die hun producten of hun voorlichting niet kan ontberen. Deze machtigen zijn aan hun positie verplicht, zich bij hun handelingen, die toch wel steeds het belang van hun organisaties zullen dienen, rekenschap te geven van de sociale uitwerking.

Ook zij zullen tot dit sociaal dienen kunnen worden gebracht door tegenwichten. Indien wat zij doen aantastbaar, vernietigbaar is, worden zij meer en meer gedrongen tot een algemeen sociale mentaliteit, die nu nog slechts bij enkele hunner bestaat.

Daartoe zal dienstig zijn een lichaam, zoals wij hierboven bedoelden, een lichaam, dat het midden houdt tusschen een economische rechtbank en een economisch openbaar ministerie. Zulk een lichaam, samen te stellen uit een aantal voor het leven te benoemen personen van grote kundigheid en betrouwbareheid, voorzien van een staf medewerkers, zou ruime bevoegdheid van onderzoek moeten verkrijgen en voorts het recht te publiceren wat zijn inziens moet worden bekend gemaakt, bij den gewonen rechter vernietiging te vorderen van handelingen en overeenkomsten, welke het strijdig acht met de goede zeden en de openbare orde¹⁾, alsmede prijsverhogingen te vernietigen of minimumprijzen vast

te stellen. Hetzelfde lichaam zou kunnen worden ingeschakeld in de procedure van verbindendverklaring van overeenkomsten *in het algemeen belang*, bijvoorbeeld ter verkrijging van grotere doelmatigheid van bedrijfsmethoden of grotere stabiliteit in een bedrijfstak.

Waar het lichaam niet politiek verantwoordelijk is gedacht, bestaat geen gevaar voor bijzondere bevoorzichting of achterstelling. Dat het, behoudens in zijn jaarverslag, geen verantwoording heeft af te leggen, is geen achteruitgang: thans zijn de economisch machtigen aan niemand verantwoording schuldig, dan worden zij gecontroleerd door een lichaam, dat op het sociale belang is ingesteld en welks ingrijpen publiek wordt en in publieke organen kan worden beoordeeld, hetgeen, ook zonder het bestaan van staatsrechtelijke verantwoordelijkheid, invloed op zijn handelingen zal hebben. De leiders van concerns en organisaties, zich zodoende gecontroleerd wetende, zullen daardoor meer en meer, naast het belang van de door hen geleide lichamen, het algemeen sociale welzijn in het oog vatten, zoals van personen in hun hoge posities mag worden verwacht. Hun kracht blijft ongebroken, in het begaan van nieuwe wegen zullen zij niet worden belemmerd, slechts uitbuiting van beschutte en monopolioide posities wordt voorkomen. Want juist daardoor wordt de vernieuwing belemmerd.

Het doet op het eerste gezicht paradoxaal aan, te menen, dat de mogelijkheid van beperkend ingrijpen de activiteit versterkt en de sociale mentaliteit bevordert. Toch is dat het geval. De kleine, opstrevende beginner, die nog eigen voordeel zoekt en van nature gemakkelijk door anderen wordt in toom gehouden, vindt een vrijer veld dan thans. En het nieuwe tegenwicht werkt voornamelijk ten aanzien van hen, die, gezien hun machtige, publiek bekende en gewaardeerde, en persoonlijk veilige positie, dan ook niet meer in overheersende mate worden gedreven door de zucht naar materieel voordeel, doch door het verlangen naar succes in de ogen van de zeer velen, die hen gadeslaan, waardoor zij vatbaar zijn voor een meer sociale mentaliteit. Er zijn tekenen, dat in deze geest een nieuwe gemeenschapszin ontkiemende is. De ontwikkeling en de groei daarvan dient te worden bevorderd en zodanig geleid, dat het een gemeenschapszin wordt, die zich niet opsluit binnen de grenzen van stand, klasse of bedrijfstak, maar die het welzijn van de gehele samenleving in al haar geleidingen wil bevorderen en dus de qualificatie sociaal waardig is.

Met dit doel voor ogen kan de economische politiek zich geleidelijk, van de beschutting van het oude, door die beschutting bevoorrechte, herorienteren op de bevordering van het nieuwe. Want dat nieuwe moet komen, daar het onontbeerlijk is, willen wij verlost zijn van de werkloosheid en al de daaruit voortvloeiende ontbindingselementen.

P.

¹⁾ Vergelijk met betrekking tot dit deel der taak mijn artikel Tegenwicht! in De Naamlooze Vennootschap van 15 October 1933. blz. 193.